

नवउर्जेचे प्रेरणास्थान लोकगीते

अदपण यांत्रिकयुगात कितीही यंत्रवत झालो तरी आपल्या परंपरा, चालीरीती म्हणजेच आपलं मूळ आपल्याला कायम आकर्षित करते. 'जुन्याचा -हास नव्याचा अट्टाहास' असं कितीही म्हटलं तरी 'जुनं ते सोनं' आणि त्यातूनच आपणही विशिष्ट समाजात जीवन जगत असताना आपली परंपरा जपत असतो. विविध सणावारांच्या, उत्सवाच्या व मंगलकार्यांच्या प्रसंगी आपण आपल्या परंपरांना आपूलकीने साद घालीत आसतो व त्यातून संस्कृतीची, संस्कारांची पाळंमूळं शोधण्याचा प्रयत्न आपण करतो. आणि मग भावआतूर मनाच्या कोप-घात लपलेल्या त्या पूर्वस्मृती गीताच्या स्वरूपात सहज ओठांवर येतात व मुखातून संस्कृतीचा परिपाकच सहजपणे उच्चरला जातो त्यातूनच त्या सण, उत्सवांना मंगलकार्यांना पावित्र्याचा, माधुर्याचा साज चढत असतो. ही परंपरा, संस्कृती व संस्कार प्रत्येक समाज जपण्याचा प्रयत्न सर्वतोपरीने करीत असतो. यातून आविष्कृत झालेल्या भावभावना सर्वापर्यंत पोहोचाव्यात व हा वारसा पुढे जपता यावा यासाठी

सर्वजण धडपड करीत असतात. परंतु हे केवळ सण, उत्सव व मंगलकार्य यापुरतच मर्यादित असत. नेहमीच्या जीवनात तर आपण या सर्वांपासून अलिप्त असतो. ही अलिप्तता दूर व्हावी, आपण परंपरेच्या प्रवाहात टिकून रहाव यासाठी आपल्याला केवळ सण, उत्सवाच्या निमित्तानेच नव्हे तर जीवनाच्या सर्व क्षेत्रांना व आपल्या प्रत्येक कृती, कार्याला परंपरेचा परीस स्पर्श होणे आवश्यक आहे. सानांपासून थोरांपर्यंत सर्वांनीच या परंपरा जपणे आवश्यक आहे. त्यासाठी लोकसाहित्यातील लोकगीते ही तर उपयुक्त आहे व लोकसाहित्यातील लोकगीते म्हणजे जणू समाज जीवनाचा आरसाच होय.

लोकगीतांमधून लोकजीवन अभिव्यक्त होते. लोकभावनेचा त्यातून प्रभावी आविष्कार होतो. समूहमनाची किंवा लोकमानसाची ही निर्मिती असते लोकगीतांचे स्वरूप सतत बदलत असते त्यामुळे लोकगीत जुनेही नसते आणि नवेही नसते लोकगीत गाणारा प्रत्येक गायक त्यात आपले नवे शब्द घालीत

असतो. गीतातील आशय हा परंपरागत चालत आलेला असला तरी नव्या प्रेरणांना अनुसरून नवीन अभिव्यक्तीच्या पध्दती बदलल्यामुळे तो नव्या स्वरूपात अभिव्यक्त होतो.

लोकगीते ही मानवी आंतरआत्म्याचा सहजोद्गार आहेत. लोकगीतात जणू समाजाचे प्रतिबिंब पडलेले दिसते. त्याचबरोबर समाजाचे उद्बोधन ही लोकगीतातून होते. म्हणजेच अंजन घालायचे पण ते रंजनाच्या माध्यमातून या सामाजिक जाणिवेचे भान ठेऊन समाजाच्या उन्नती व विकासासाठी, समाजात अ सणा-चा वाईट प्रवृत्ती नष्ट व्हाव्यात व त्यातून आदर्श समाज म्हणून समाज नावारुपास यावा त्यातील जनसमूदायावर चांगली मूल्ये, विचार याचा संस्कार व्हावा यानिमित्ताने लोकगीते समाजोपयोगी ठरतात. पूर्वी दुर्गम, ग्रामीण भागात प्रसार माध्यमे पोहोचली नव्हती, मनोरंजनाची साधने नव्हती त्यामुळे अशावेळी मनोरंजनाचे साधन म्हणून ही मौखिक परंपरेने चालत आलेली लोकगीते गायली जात व त्यातून लोकांचे मनोरंजन होत असे. मग अशी गीते गात असताना समूहातून गायली जात व त्याद्वारे नृत्याविष्कार ही होत असे. ही पूर्व परंपरा आजही प्रत्येकाने जपणे आवश्यक आहे.

कष्टकरी, शेतकरी दिवसभर कष्ट करीत

असतो कष्ट केलेल्या मनाला क्षणभर का होईना विरंगुळा मिळावा, अपार मेहनत, कष्ट, परिश्रमातून आनंदाकडे वळता यावे व थकलेल्या मनाला विश्रांती लाभावी त्यातूनच लोकगीते निर्माण झाली ही लोकगीते कायम सुखावणारी आनंद देणारी व प्रत्येकाला पुढील कार्यासाठी नवीन उर्जा पुरवणारी आहेत. मंगलप्रसंगी विधी संबंधीत गीते गायली जातात त्यातून विशिष्ट विधीचे त्या मंगल कार्याचे वर्णन केलेले असते. व त्या प्रत्येक गीतातून मंगलकार्य निर्विघ्नपणे पार पाडण्यासाठी देव-देवतांना गीताद्वारे आमंत्रित केले जाते. नवचैतन्य, उत्साह आणि नवउर्जेची सामर्थ्यस्थळे लोकगीतात आढळतात अशी ही लोकगीते प्रत्येक व्यक्तीला कायम सुखावणारी व ही लोकगीते प्रत्येकाच्या मनात कायम राहिल्यास त्यातून सुखी जीवनाचा धागा प्रत्येक व्यक्तीमनाला गवसेल. यासाठी तरुणपिढीने लोकगीताच्या अभ्यासाकडे वळणे आवश्यक आहे.